

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 7 (Nisan/ April 2022), s. 404-411.
Geliş Tarihi-Received: 05.03.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 18.04.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1083370

Düşünce Dergisinde Yayımlanan Şiirler Üzerine Bir İnceleme

A Review on the Poems Published in the Journal of Thought

Köksal GEÇER*

Öz

Bu çalışmada, ilk bölümü Birinci Dünya Savaşı sonlarında, ikinci bölümü Kurtuluş Savaşı yıllarında olmak üzere sayıları kesintili olarak iki ayrı zamanda yayımlanmış olan Düşünce dergisinde yer verilen şiirler, içerik itibarıyla ülke ve millet olarak yaşanan fevkalade tarihsel süreci ne ölçüde yansıttığı yönünden ele alınmıştır. Bu süreci yansıtmayan şiirlerin yalnız konuları belirlenmiş; ancak sürece ilişkin değini, iz ve imalar taşıyan şiirlerin bu bölümleri ayrıntılandırılmıştır. Şiirlerin değerlendirmesine geçilmeden önce şiir ve toplumsallık üzerinde durulmuştur. İsmail Hikmet [Ertaylan] tarafından çıkarılan dergide düşünce ve edebiyat başta olmak üzere çeşitli felsefi ve toplumsal konulara dair yazılar yayımlanmıştır. Derginin ilk sayısından itibaren şiire de yer ayrılmış ve ilerleyen sayılarda, yayımlanan şiirlerin sayısı artmıştır. Tevfik Fikret için hazırlanan ve bu yazının konuya bakış açısı dışında kaldığı düşünülerek çalışmaya dâhil edilmeyen özel sayı haricinde, ilk sayısından son sayısına kadarki toplam 10 sayılık bu süreli yayın içinde, 53 şiire yer verilmiştir. Derginin yayımlandığı zaman aralığı, ülke ve millet için olağanüstü koşulların yaşandığı bir sürece denk gelmesine rağmen, dergideki şiirlerin içeriğine bu sürecin oldukça sınırlı ölçüde yansdığı, bu şiirlerde daha çok bireysel his ve düşüncelerin yer bulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Düşünce dergisi, İsmail Hikmet [Ertaylan], şiir, Millî Mücadele, süreli yayınlar.

Abstract

In this study, the first part of the poems published in the journal of The Thought, the first part of which was published at the end of the First World War and the second part in the years of the War of Independence, were discussed in terms of how they reflect the extraordinary historical process experienced as a country and a nation in terms of content. Only the subjects of the poems that do not reflect this process have been determined; however, these parts of the poems that have references, traces and allusions to the process are detailed. Before the evaluation of the poems, poetry and sociality were emphasized. In the journal published by İsmail Hikmet [Ertaylan], articles on various philosophical and social issues, especially thought and literature, were published. From the first issue of the journal, a place was reserved for poetry, and the number of published poems increased in the following issues. Except for the special issue, which was prepared for Tevfik Fikret and was not included in the study, considering that this article is out of the perspective of the subject, 53 poems were included in this 10-issue periodical from the first issue to the last issue. Although the period in which the magazine was published coincided with a period in which extraordinary conditions

* Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Ankara/Türkiye, e-posta: koksalgecer@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4531-8576>.

were experienced for the country and the nation, it was observed that this process was reflected in the content of the poems in the magazine to a very limited extent, and more individual feelings and thoughts took place in these poems.

Keywords: The journal of The Thought, İsmail Hikmet [Ertaylan], poem, National Struggle, periodicals.

Giriş

İsmail Hikmet [Ertaylan] tarafından yayımlanmış olan *Düşünce* dergisi, adından da hedeflendiği üzere, felsefi konular yanında edebî ürünlere de yer veren bir süreli yayın olmuştur. 1918 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında ilk 2 nüshası çıkarılmış ve aynı yıl Tevfik Fikret hakkında bir özel sayı yayımlanmış, sonra 15 Şubat 1922 tarihine kadar derginin yayımına ara verilmiştir. Bu tarihte başlayan ikinci periyotta da 8 sayı yayımlanmış ve 8 Haziran 1922 tarihinde yayımlanan nüsha ile toplam 10 sayıya ulaşılmış, bu tarihten sonra yeni bir sayı yayımlanmamıştır. Dergide makale, sohbet, eleştiri, biyografi, hatıra, şiir, hikâye ve roman türünde yazılara yer verilmiştir. *Düşünce* ve sanat-edebiyat alanında kendisini konumlandıran dergi, ikinci yayın döneminde yayımlanan sayılarının çoğunda, bu içeriğini, ilk sayfadaki künye bilgileri içinde beyan etmiştir. Derginin 1918 yılındaki ilk sayısında yer alan “Emin Bülent” imzalı şiir de sanat-edebiyat iddiasına dair önemli bir başlangıçtır. Oldukça kısa yayın periyoduna rağmen derginin ilerleyen sayılarında da Hüseyin Siret, Halide Nusret, Hasan Ali, Mithat Cemal, Ali Ekrem gibi tanınmış kalemlerin şiirleri yayımlanmıştır.

Düşünce dergisinin yayımlandığı dönem, ülke ve millet varlığı için önemli tarihsel dönemeçleri ihtiva etmektedir. 1918 yılındaki ilk iki nüshasının yayımlandığı dönem Osmanlı için hüsrarla sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına denk gelir. Nitekim çok kısa bir süre sonra bu hezimetin kayda geçeceği Mondros Mütarekesi imzalanacak, toplum olarak büyük sıkıntıların yaşandığı ve büyük fedakârlıklarla üstesinden gelinecek olan Kurtuluş Savaşı sürecine girilecektir. Zaten ikinci kez yayına başladığı günler de bu muhataralı zamanlardır. 15 Şubat 1922'de yeniden yayına başladığı ve son nüshasının yayımlandığı 8 Haziran 1922 tarihine kadar Anadolu'daki Yunan işgali devam etmekte, kurtuluş hareketi Büyük Taarruz'un hazırlıklarını yapmaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde *Düşünce* dergisinin, güncelliği süreli yayın gibi değerlendirilemeyeceğinden ve içeriği de kişiye mahsus düzenlenmiş olduğundan hariç tutulan Tevfik Fikret özel sayısı dışında, 10 sayısında yer alan şiirler, ağırlıklı olarak içerik, düşünsel ve toplumsal bağlam üzerinden ele alınmıştır. Tarihsel ve toplumsal olarak sıkıntılarla dolu süreçlerin, bu şiirlerde ne ölçüde yankı bulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya konu olan şiirler, *Düşünce* dergisinin Milli Kütüphane (1962 SA 26, 1962 SB 45) ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us Koleksiyonu nüshalarından alınmıştır.

Şiir ve Toplumsallık İlişkisi

Diğer güzel sanatlarda olduğu gibi şiirin de tanımı, kapsamı, mahiyeti üzerine birbirinden oldukça farklı bakış açılarına sahip görüşler ileri sürülmüştür. Toplumcu görüşü öne çıkaran yaklaşımlar şiire de bu yönde bir yararlılık, en azından analiz ve seslendirme görevi yüklerken buna katılmayanlar, şiiri kendi sanatsal varlığı içinde kendine karşı bir sanatsal sorumluluk taşıması yönünden ele almışlardır. “Fikir akımlarına bağlı edebiyat anlayışı dışında sadece edebiyat görüşleriyle ön plana çıkan ve edebiyatı bütün sosyal meselelerin dışında, sadece sanat olarak değerlendirmek isteyen Fecr-i Âti” (Enginün, 2006, s. 605) bu anlayışın bizim edebiyatımızda şiire dair en tipik örneklerinden birini teşkil eder; “sanatın niteliğini amaç olmaktan çok araç olmaya doğru

yönlendiren bir zihniyetin belirginleşmiş hâli” olarak tanımlanan “toplumcu-gerçekçi şiir” (Apaydın, 2020, s. 143) ise şiire faydacı bir görev yüklemekten yanadır.

“Modern Türk şiirinin başladığı yerde duran Ahmet Haşim poetikasında şiirin toplumsallık boyutu ve topluma dair hassasiyetleri dile getirmesi konusunda oldukça mesafeli hatta bunu dışlayan bir yaklaşım sergileyerek (Öner, 2016, s. 347) şiiri şahsi bir sanatsal meziyet ve etkinlik alanı olarak konumlandırırken bu yaklaşımıyla,

*Yarin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil
Ruhum acısından bunu bildi*

dizelerini yazmış, buna karşılık “sosyal gerçekçilik devresine ait”

*Hakkınız var, güzel değildir ihtimal
Mübalağa sanatı kadar
Varşova’da ölmesi on bin kişinin
Ve benzememesi
Bir motörlü kıtanın bir karanfile
“Yarin dudağından getirilmiş”*

dizelerindeki tarzıyla Orhan Veli, “bir tarafta Varşova’da on bin kişi savaşta öldürülmekte” iken “diğer tarafta lirik şiirin sanat oyunları, mübalağaları”nın (Okay, 2019, s. 81-82) sürdürülmesine karşı çıkmıştır.

Diğer taraftan sanatı ve sanatçıyı bir zihniyetin, ideolojinin, dünya görüşünün, bilimsel disiplinin aleti derekesine düşüren “güdümlü sanat” (Kundera, 2021, s. 140) anlayışının da bir o kadar sanatın mahiyeti ile bağdaşmadığı açıktır. Zira bu konuda “genç, cevval ve kalemi kuvvetli bir edib ordusu kurmak” için sistemli çaba gösteren (Özgül, 2013, s. 222, 213-246) İttihat ve Terakki’nin etki altına aldığı kalemler ile özgün şiir çabalarını sürdüren sanatçıların ortaya koyduğu ürünler kıyaslandığında, birincilerin mesela “orduya dağıtılan ilk edebî metin ol”an “Mehmed Emin’in Ey Türk Uyan adlı şiir kitabı”nın (Özgül, 2013, s. 228) o dönemdeki ihtiyaçlar açısından işlevsel önemi yadsınmamakla birlikte, hangilerinin daha başarılı eserler ortaya koyduğu, zamanın şahitliği ile daha da belirginleşmektedir.

Şiiri ve güzel sanatları her zaman bu keskin uçlar denkleminde ele almak doğru görünmüyorsa da hayatın akışının, gerçekliğin tamamen dışında konumlanan bir sanat anlayışının da “insan” için ne ifade ettiği elbette sorgulanacaktır.

Düşünce Dergisinde Yayımlanan Şiirler

Düşünce dergisinin 1918 yılında yayımlanan iki sayısında üçer adet olarak toplam 6 şiir yer alır, 1922 yılında yayımlanan sekiz sayısındaki 47 şiirle birlikte on sayıda toplam 53 şiir yayımlanmıştır. Şiirleri yayımlanan şairlerden on yedisinin sadece bir şiiri, dört şairin ikişer şiiri, iki şairin üçer şiiri, iki şairin dörder şiiri, iki şairin de yedişer şiiri vardır. Şiirlerin sayısı ilk sayılardan itibaren giderek artmıştır. Dergiye isim olarak “düşünce” sözcüğü seçilmiş ve künyesinde de düşünce ve sanat-edebiyat dergisi olduğu beyan edilmişse de bütününe bakıldığında edebî içerik, oran olarak daha ağırlıktadır (Özlük, 2011, s. 335-44).

Yayımlanan şiirlerin biçimsel açıdan divan edebiyatı, halk edebiyatı ve kısmen Batı edebiyatından alınmış nazım şekilleriyle yazıldığı, hece ve aruzla yazılanlarının aşağı yukarı birbirine denk olduğu, hatta serbest nazım diye tavsif edilen bir şiire de (1922, S. 8, s. 98) yer verildiği görülür.

Şiirler üslup yönünden de belirli bir seviyenin üstündedir, hatta sehl-i mümteni tarzında bir söyleyişi yakalayan şiirler de bulunmaktadır. Bunun yanında zorlanarak bulunan kafiyelere, biçim ve üslup yönünden çeşitli kusurlara da rastlanmaktadır. Ayrıca sözcük dağarcığı açısından halk edebiyatı nevinden şiirlerde kullanılan dilin daha sade ve anlaşılır, Divan edebiyatı nevinden şiirlerde ise daha ağır ve tamlamalarla yüklü olduğu söylenebilir.

Şiirlerin içeriklerinin dönemin toplumsal koşullarına ilişkin unsurlar taşıyıp taşımadıkları açısından bakıldığında, derginin yayınlandığı süreçte yaşanan büyük sosyal-siyasal gelişmelere nazaran, bunların dergideki yankısının oldukça zayıf olduğu görülür. 1918 ve 1922 yıllarında yayımlanmış olan iki periyot diliminden birincisinde İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Mondros Mütarekesi'ne, ikincisinde süren Yunan işgali gölgesinde Büyük Taarruz'a doğru gidilen süreçler (Türkiye Kültür Portalı, 2009; Eroğlu, 1990, 83-93, 169-94) boyunca dergide yayımlanmış toplam 53 şiirden ancak birkaç şiirde, o da dolaylı olarak, bu süreçlerle ilişkilendirilebilecek ifadeler rastlanır. Bu durumun gerekçesi olarak 1922 yılında yayımlanan sayıları için derginin İstanbul'da çıkarılıyor olması ve İstanbul Hükümeti'nin Ankara ve Milli Mücadele'ye olumsuz yaklaşımı nedeniyle İstanbul'daki basın yayın faaliyetlerini baskı altına almış olmasının etkileri düşünülse bile 1918 yılında yayımlanan iki sayı için böyle bir gerekçe söz konusu olmamasına rağmen bu sayılardaki şiirlere yansıyan böyle bir duyarlılık da gözlenmemektedir.

Dergide 7 şiiri bulunan iki isimden biri olan ve derginin ilk sayısından itibaren mesul müdürü olduğu belirtilen şair, İsmail Hikmet'tir. "İ. Hikmet" imzalı şiirleri, birinci sayıdan itibaren dergide yer almıştır. "Düşünce" (1918, S. 1, s. 11) isimli şiirde, hayatın neşe ve keder arasındaki değişkenliğini, bütün bunlara karşı insanın tahammül kudretinin varlığını, bunun büyük ölçüde de düşünce gücü ile gerçekleşebileceğini; "Niçin Bilmem" (1918, S. 1, s. 38) isimli şiirde, tabiat tasvirleriyle resmetmeye çalıştığı, gözyaşlarıyla taşan hüznünün sebepsizliğini; "Vardı" (1918, S. 2, s. 27-28) isimli şiirde, sevgilinin güzelliklerini ve hüznü, şiirli hallerini; "Ey Çoban" (1922, S. 2, s. 5) isimli şiirde, âşık bir çobanın duygularını; "Hitabe mi Kitabe mi" (1922, S. 2, s. 16-17) isimli şiirde, insan nevinin olumsuz tabiatının tarih boyunca yeryüzünde yaşadığı ve yaşattığı acıları, asırlar boyu yaşanan medeniyet hikâyesinde, insanın insanlığa karşı hırs ve husumetini; "Gibiydi" (1922, S. 3, s. 6) isimli şiirde hicranlı, ümitsiz, neşesiz bir kadının hüznü görünümünü; "Yok" (1922, S. 5, s. 56) isimli şiirde aşk, ayrılık, gurbet, hasret konularını dile getirir. Görüldüğü üzere bu şiirlerin içeriği çok büyük ölçüde bireysel konularla örülüdür. Sadece "Hitabe mi Kitabe mi" adlı şiirde ele alınan konu bir toplumsal içerik taşımaktadır. Bu şiir "Medeniyete" ithaf edilmesine ve bu ithafın devamında, şiirin yayımlandığı dönemde ülke ve milletin içinde bulunduğu hâle istinaden, Âkif'in "İstiklal Marşı"ndaki "Medeniyet dediğin..." diye başlayan Batı eleştirisine benzeyen bir içeriğin geleceğini düşündürmesine rağmen, şiirin bütününe bakıldığında, bir Batı medeniyeti eleştirisi söz konusu olmadığı görülmektedir. Şiirin altındaki tarih de (19 Şubat 331/3 Mart 1916) yayımlanma tarihi de (16 Mart 1338/16 Mart 1922) göz önünde bulundurulsa, ister yazıldığı tarihsel bağlam ister yayımlanma tarihindeki toplumsal bağlam dikkate alınmış olsun, böyle bir gönderme içermemektedir.

Düşünce sayfalarında 7 şiiri bulunan ikinci isim, Osman Nuri'dir. İlk şiiri derginin 1922'deki ikinci sayısında yayımlanmıştır. "Arda Kenarında" (s. 6) isimli şiirde tabiat güzellikleri, sevgiliye seslenişler, buluşma arzuları; "Beyaz Kotra" (S. 3, s. 16) isimli şiirde tabiat, deniz, sevgiliye özlem, ayrılık acısı, ümitsizlik, mutsuzluk; "Dinmeyen Yaşlar-1" (S. 4, s. 34) isimli şiirde tabiat içinde sevgiliyle geçmiş güzel günler, ayrılık korkularının gerçekleşmiş olmasının acısı; "Bir Yıldızın Masalı" (S. 5, s. 51) isimli şiirde bir akşam vakti

tabiatın güzellikleri ile Nâdir'in doğumunun güzellikleri üzerine kurgulanmış hayalî bir zevk ve sefa meclisinin heyecanları; "Dinmeyen Yaşlar-2" (S. 6, s. 72) isimli şiirde ayrılığın hatıralarda canlanıp durarak kuvvetlenen acısı; "Dinmeyen Yaşlar-3" (S. 7, s. 85) isimli şiirde geçmiş güzel günlerin anıları, ayrılık acısı, özlem; "Tahmis" (S. 8, s. 107) başlıklı şiirde aşk, zamandan şikâyet, geçmişe özlem, sevgiliye sitem terennüm edilir. Şairin dergide yayımlanmaya başlayan ilk şiirinden itibaren şiirlerindeki nitelik de fark edilmiş olmalı ki bundan sonraki her sayıda şiirlerine yer verilmiştir. Görüldüğü üzere Osman Nuri de şiirlerinde bireysel duygulanımları konu edinmiş, zamanının sosyal realitelerine ilişkin herhangi bir göndermede bulunmamıştır.

Dergi sayfalarında 4 şiiri ile yer bulan iki şairden ilki Orhan Rıza'dır. İlk şiiri 1922'deki ikinci sayıda yer alır ve "Fuzuli'nin Ruhuna" (s. 9) adını taşır. Bu şiir, başlık konulmuş bir gazeldir ve sevgiliye duyulan coşkulu bir aşkı ve kavuşma arzusunu işler. Bundan sonraki sayılarda da art arda yayımlanan şiirlerinden "Mecnun" da (S. 3, s. 10) ayrılık acısına, sevgiliye kavuşma isteğine ve sevgilinin mübalağalı övgüsüne; "Terennüm" de (S. 4, s. 25) sevgiliyi çağıran, özlem ve sitem dolu, yaşlı bir gönle; "Öldüğüm Gece" de (S. 5, s. 56) ölüm gecesi, ölüm matemi, baykuş ve sevgili üzerine kurulan bir hüzne yer verilmiştir. Orhan Rıza'nın şiirleri de toplumcu herhangi bir vurgu içermemektedir.

Mahmut Muzaffer, dergide 4 şiiri yayımlanan şairlerden ikincisidir. Şiirleri 1922'deki beşinci sayıdan itibaren çıkan sayılarda yayımlanmıştır. "Ben" (S. 5, s. 59) isimli şiirde, bazen gamlı yaşlı bazen neşeli gönlünün terennümleri; "Koşma" (S. 6, s. 70) başlıklı şiirde, dertli gönlünün hüznü ve kederi; "Nerde Kaldın" (S. 7, s. 90) isimli şiirde sevgiliye sitem, hasret, hüznü ve bekleyiş duyguları; "Son Söz" (S. 8, s. 108) isimli şiirde gurbet, sevgiliye hasret ve hüznü duyguları yer bulur. Oldukça kolay okunan bir üsluba sahip olan Mahmut Muzaffer de bu şiirlerinde sosyal meselelere eğilmemiştir.

"Yenikapı Mevlevihanesi Seccadenişin-i Reşadet Aşinası" olarak tanıtılan Abdülbaki Dede'nin 3 şiirine derginin 1922'deki birinci (s. 7), ikinci (s. 13) ve beşinci (s. 5) sayılarında yer verilmiştir. Başlıksız yayımlanan ilk şiiri tasavvufi rindane bir aşkı terennüm eder. Diğer iki şiirin başlığı "Gazel" dir. "Baki" mahlasını kullandığı bu şiirlerinin ilkinde yine ilahi aşk, tasavvufi istek ve özlemler; ikincisinde ise ilahi aşk ile birlikte Mevlevilik düşüncesi, sembolleri ve Mevlana'ya saygı vurgulanır.

Arif Dündar'ın da *Düşünce*'de 3 şiiri yer alır. Bu şiirleri 1922'deki üçüncü sayıdan itibaren yayımlanmıştır. İlk şiiri "Fatih'in Önünde" (S. 3, s. 14) sade, samimi ve coşkulu bir dille İstanbul'un fethini ve fethin kahramanlarını anar. Konusu tarihin millî kahramanları önünde âdeta bir saygı duruşu mahiyetinde olmasına rağmen şiirde, yayımlandığı zamanın gerçeklerine dair açık herhangi bir gönderme söz konusu değildir. Yine de millî hassasiyete sahip bir şair olduğundan söz edilen Dündar'ın, bu zorlu dönemde, millet ve memleketin sıkıntılı durumuna işaret eden

Bahtımdan karanlık bir geceydi bu:

Yaşlı gözlerime girmedi uyku,

dizeleri ile başlayan bu şiirle tarihî bir kahramanlık öyküsünü anarak yaşanan acıları hafifletme veya kurtuluş umutları ilham etme kaygısıyla hareket ettiğini söylemek mümkündür (Özarlan, 2013, 381). Dündar'ın diğer iki şiiri "Denizin Cevabı" (S. 4, s. 31) ve "Ayrılıktan Sonra" (S. 5, s. 54) adlarını taşır. Bu şiirlerden ilki tabiat, sevgili, hicran; ikincisi aşk, sevgilinin her cefasına katlanma azmi ve sevgiliye sitem konuları etrafında yazılmıştır.

“Halk Edebiyatı” üst başlığı ile 1922’deki ikinci sayıda (s. 19) yayımlanan iki şiir “Dertli’den” başlığını taşır. Âşık Dertli’nin bu iki koşmasının ilki bahattan, kaderden şikâyet; ikincisi sevgiliye duyulan divane aşk ve sitem dolu dizelerden oluşur.

İsmail Nami de derginin 1922’de yayımlanan sayılarında iki şiiriyle yer bulur. “Denizde Gurup” (S. 6, s. 76) ve “Yaz Akşamı” (S. 7, s. 83) isimli bu şiirlerin ilkinde akşam, matem, hicran, feryat gibi kavramlarla örülü kuvvetli bir deniz tasviri söz konusudur; ikincisinde de yine gam, neşesizlik, hüznün, matem, hicran üzerinde durulmuş ve bu kavramlarla akşam manzarası arasında irtibatlar kurulmuştur.

Dergide “Gel Artık” (1922, S. 4, s. 28) ve “Ağla Vatan” (1922, S. 7, s. 87) adlı iki şiiri yayımlanan Rıfki Melûl’ün ilk şiirinde sevgiliye sesleniş ve hasret duygusu işlenir. İkinci şiirinde ise vatanın içinde bulunduğu hüznü durum yoğun kederlerle mısralara dökülmüştür:

*Her dem koynunda bu müzlim gecenin
Millet idbarını gördükçe senin,
Sarsar her zerreni bir gizli enin:
Artık git, Kâbe’de kan ağla vatan...*

Şiirin, derginin 25 Mayıs 1922 tarihli nüshasında yayımlanmış olmasına rağmen daha çok, ülkenin, yazıldığı 8 Teşrinisani 1334/ 8 Kasım 1918 tarihindeki koşullarını yansıttığı söylenebilir. Zira yazıldığı tarihe göre yayımlandığı tarih yukarıda da sözü edilen gelişmeler açısından daha ümit vericidir.

Düşünce sayfalarında, adı bugüne taşınmış isimlerden biri olan Hasan Âli’nin de iki şiiri görülür. Şairin 1922’deki beşinci sayıda “Ne Derim” (s. 53) ve son sayıdaki “Koşma” (S. 8, s. 104) başlığını taşıyan şiirlerinden ilkinde Mevlevilik kültürü, tasavvuf düşüncesi öğeleri; ikincisinde de hüznün, engellenmişlik, hasret, coşkulu bir kavuşma arzusu ve tevazu dile getirilir.

Dergide birer şiiri yer alan şairlerden Emin Bülent’in “Gurur” (1918, S. 1, s. 24-29) isimli şiiri sevgilinin büyüğü hatırası, hayali ve güzelliği; İshak Rafet’in “Gönlüme” (1918, S. 2, s. 12-13) isimli şiiri sevdalı bir gönlün çile, şikâyet ve hüznüleri; İrfan Emin’in “Emel Yolunda” (1918, S. 2, s. 22-23) isimli şiiri aşk ve hüznün; H.Ş.nin Fuzulî’nin bir naatını “Tahmis”i (1922, S. 1, s. 8) Peygamber’e övgü; Mülkiye Kaimmakamlarından Kemal’in “Aşka Bak” (1922, S. 1, s. 8) isimli şiiri, her şeyi önüne katan kuvvetli bir aşk rüzgârı; Hüseyin Siret’in “Nur-i Safa’ya” (1922, S. 2, s. 8) isimli şiiri, şaire ilham veren çocuk, çocukluk ve şairlik; Kemalettin’in “Nazîre”si (1922, S. 2, s. 14) manevi aşk ve günahlardan kaçınma; Hüseyin Nazım’ın “Tevhid”i (1922, S. 2, s. 20) Allah’ın büyüklüğü, varlık âlemindeki tecellileri, idrake sığmazlığı, tabiattaki tüm tecellileri ile varlığının delilleri; Ahmet Muhtar’ın “Tahmis”i (1922, S. 3, s. 8) aşk, kavuşma arzusu, sevgiliye sitem; Halide Nusret’in “Küçük Müjgân İçin” (1922, S. 3, s. 12) başlıklı şiiri, bir çocuğun neşesizliği ve ona teselliler; Mehmet Sıtkı’nın “Kırılmış Teller” (1922, S. 3, s. 19) isimli şiiri yeis, hüznün, umutsuzluk; Vâlâ Nurettin’in “Yangın” (1922, S. 4, s. 42) isimli şiiri evleri, sarayları yakan komşular; Mehmet Necip’in “Koşma”sı (1922, S. 5, s. 48) yaratılış, kader, başa gelen zorlu imtihanlar; Mithat Cemal’in “Kuvvet Denilen Heykele” (1922, S. 6, s. 67) başlıklı şiiri güçsüzlük, acizlik, korku, güç, cesaret, direniş ve intikam; Ali Ekrem’in “Gazel”i (1922, S. 6, s. 70) ezel, ebed, varlık, yokluk, varlığın birliği, tasavvufi bir evren tasavvuru; Necdet Rüştü’nün “Güfte” (1922, S. 7, s. 82) başlıklı şiiri sevgiliye sitem ve yakarış; Suat Salih’in “Sara” (1922, S. 8, s. 98) isimli şiiri aşk, ayrılık, özlem konularını işler.

Kahir ekseriyeti, bireysel konuları işleyen bu şiirlerin ikisinde yine kapalı göndermelerle dönemin ülke ve millet için zorlu koşullarına değinildiği söylenebilir. Bunlardan Vâlâ Nurettin’in “Yangın” isimli şiirinde geçen,

Komşular! Evimi yakan komşular!

dizesini, Osmanlı içindeki azınlıklarla yabancı ülkelerin düşmanca tutumlarının ima edildiğine yormak mümkündür. Mithat Cemal'in "Kuvvet Denilen Heykele" isimli şiiri de baştan sona, dolaylı yollarla ve imalarla geliştirilerek millî heyecanlara yönelik temi ve sonundaki şu dizeleri ile, vatanın harap ve milletin bezgin hâli yanında kurtuluşa inancı ve ümidi seslendirir gibidir:

*Korkarak bak kendi tevlid ettiğin bir mateme,
Bir mezarın hissi vardır "Bir avuç toprak!" deme!
Bir avuç toprak özersen bir çelik, bir tunç olur.
Ağlayan bir milletin sîması pek korkunç olur.*

Nitekim kurtuluş hareketi başlamadan önce perişan durumda olan millet, Milli Mücadele sürecinde yeniden derlenip toparlanmış, kendi kaderini belirleyecek bir direniş sergilemiş ve bu çabalar, bağımsızlık ile taçlanmıştı.

Sonuç

Düşünce dergisi Osmanlı'nın yenik çıktığı Birinci Dünya Savaşı ile Anadolu'daki kurtuluş hareketinin başlattığı Millî Mücadele sürecine denk gelen iki farklı zaman diliminde toplam 10 sayı olarak yayımlanmış olan bir düşünce, sanat-edebiyat dergisidir. Bu çalışmanın hazırlık sürecinde dergide yayımlanan şiirlerin ele aldıkları konular, duygu ve düşünce içerikleri değerlendirilmiş, şiirlerin temaları ile derginin yayımlandığı dönemdeki toplumsal koşullar arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı üzerinde durulmuştur.

Dergideki "Bir Felaketin Sene-i Devriyesi" başlıklı "Düşünce" imzalı bir yazıda (Özlük, 2011, s. 334) ve Ahmet Hamit tarafından kaleme alınan "Sarı Efe'nin Defterinden" adlı bir hikâyede (1922, S. 2, s. 17-19) Millî Mücadele'ye açık şekilde destek beyan edilmişse de dergide yayımlanan şiirlerde bu konuya ilişkin açık göndermelere yer verilmemiştir. 1918 ve 1922 yıllarında Tefik Fikret için çıkarılan özel sayı dışında 2 ve 8 sayılı hacimlerle ve yaklaşık dört yıllık kesinti ile toplam 10 sayı olarak yayımlanan dergideki 53 şiirin çok büyük bir kısmının manevi, tasavvufi, bireysel duygu ve düşünceler üzerinde durduğu, bu şiirlerin ancak birkaç tanesinin ülke şartları ve milletin zorlu imtihanları karşısında bir yankı içerdiği, bunların da çoğunlukla örtülü beyan ve göndermeler şeklinde olduğu görülmüştür.

Kaynakça

- Enginün, İ. (2006). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Eroğlu, H. (1990). *Türk İnkılâp Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınları
- Kundera, M. (2021). *Roman Sanatı* (çev. Aysel Bora). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Okay, O. (2019). *Poetika Dersleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Öner, H. (2016). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiir Poetikalarının Toplumsallık Boyutu. *Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu 28-30 Nisan 2016 Bildiriler Kitabı 1. Cilt*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları.
- Özarlan, E. (2013). Unutulmuşluğun Karanlığında Bir Şair: Ârif Dünder Ataker. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(2), 377-409.
- Özgül, M.K. (2013). *Babil'le Ebabil*. İstanbul: Kitabevi.

Özlük, N. (2011). Düşünce Mecmuası ve Sistematik İndeksi. *Türkiyat Mecmuası*, 21, 329-344.

Türkiye Kültür Portalı (2009). *Türkiye Cumhuriyeti Kronoloji*. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/kronoloji4> [Erişim Tarihi: 05.03.2022].